Gaziantep University Journal of Social Sciences

Vol. XVII No. II
2018

GAUN JSS

P-ISSN: 1303-0094

E-ISSN: 2149-5459

GAZIANTEP UNIVERSITY

JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

Aims and Scope

Gaziantep University Journal of Social Sciences (GAUN-JSS) is a double blind peer-reviewed international academic journal published quarterly. GAUN-JSS is published by the Graduate School of Social Sciences at Gaziantep University, one of the foremost research universities in Turkey.

The aims of the journal are to promote theoretical and research oriented studies, to foster excellence in research, and to encourage mutual sharing of academic research on national and international grounds. GAUN-JSS is an open access journal dedicated to the free flow of information and dissemination of knowledge. Although, GAUN-JSS is a multidisciplinary publication with a special focus on contribution from academia, we encourage submissions from professionals out-of-field and senior level graduate students.

The journal accepts articles written in English and Turkish. Articles on the field of Law written in French are also welcome.

GAUN-JSS accepts submissions and proposals in the following fields: Anthropology, Archaeology, Business Administration and Management Studies, Communication Studies, Economics, Geography, History, International Business Studies, International Relations, International Trade and Logistics, Law, Linguistics, Literature, Philosophy, and Sociology.

The objective of GAUN-JSS is to contribute to a vibrant social science and humanities environment and to promote excellence in studies reflecting the current state-of-the-art in Turkish academia while providing a robust and rigorously academic outlet for academicians from non-metropolitan universities.

A minimum of two peer reviewers, who are recognized specialists specific to the topic and area of the submissions, are appointed by the editors. All peer review reports are electronically and anonymously delivered to the contributors. Reviewers' names are withheld by the journal to protect the integrity of the double-blind peer review process. Upon request, written reports can be provided to the reviewer that attests to their contribution. All published authors accept to act as reviewers for future issues.

All submitted papers should conform to the APA writing and citation standards as indicated in the journal's submission guidelines.

The publisher is committed to the open acces to all academic endeavor and as such, accepts its duty to make published content permanently available and freely accesible by all sections of worldwide academic community. The publisher does not charge any pecuniary fees for processing, submission, and publication of manuscripts. The publisher commits to the free and universal access to its published content in perpetuity.

Copyright

All articles published by GAUN-JSS are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0).

To view a copy of the license, visit https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

For Editorial Correspondence and Subscription Inquiries

Gaziantep University, Graduate School of Social Sciences, GAUN-JSS

27310 Gaziantep, TURKEY

Tel: +90-342-318-1898 Fax: +90-342-360-1043

E-mail: editor@gantep.edu.tr

The Journal has an international editorial board.

Print

Gaziantep University Press

Abstracted and Indexed in

ULAKBİM National Academic Journals Index EBSCOHOST Academic Search Complete

Akademia Sosyal Bilimler İndeksi Türk Eğitim İndeksi

EBSCOHOST MLA International Bibliography

Directory of Open Access Journals

Gaziantep University Journal of Social Sciences

GAUN-JSS

Owner
University of Gaziantep
Rector Prof. Dr. Ali GÜR

Editor-in-Chief
Asst. Prof. Dr. Meltem MUŞLU

Section Editors
Assoc. Prof. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Atınç OLCAY
Assoc. Prof. Dr. Gökhan GÖKGÖZ
Assoc. Prof. Dr. Rüstem YANAR
Assoc. Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
Asst.Prof. Dr. Muharrem AÇIKGÖZ
Asst. Prof. Dr. Hasan AKSOY
Asst. Prof. Dr. Lider BAL
Asst. Prof. Dr. Ragıp KALELİOĞLU
Asst. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ
Asst. Prof. Dr. Mesut ŞÖHRET
Asst. Prof. Dr. Şenay Leyla KUZU
Asst. Prof. Dr. N. Pınar ÖZGÜNER GÜLHAN
Asst. Prof. Dr. Sinan Tankut GÜLHAN

Editorial Board
Prof. Dr. Şehmus DEMİR
Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
Prof. Dr. Burak GÜRBÜZ
Assoc. Prof. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
Assoc. Prof. Dr. Meltem KARADAĞ
Assoc. Prof. Dr. Rüstem YANAR
Asst. Prof. Dr. Mehmet BİÇİCİ
Asst. Prof. Dr. Meltem MUŞLU
Asst. Prof. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK

Editorial Assistants
Dr. Abdullah BAYINDIR
Dr. Gamze ALMACIOĞLU
Arş.Gör.Erkan AĞYÜZ

Vol. 17, Issue 2, April 2018

Web: http://jss.gantep.edu.tr http://dergipark.gov.tr/jss
E-mail: editor@gantep.edu.tr

DEMOKRAT PARTİ'Yİ İKTİDARA TAŞIYAN SEÇİM SİSTEMİ (ELECTORAL SYSTEM CARRYING DEMOCRAT PARTY TO POWER) **691-700**
(Research Article/Araştırma Makalesi)
Meral BALCI

TÜRKİYE SELÇUKLULARININ SİNOP'UN FETHİNDE GÂŞİYE'Yİ HÂKİMİYET ÂLAMETİ OLARAK KULLANMALARI VE FETİH İÇİN GÖNDERİLEN FÜTÜVVETNÂME (USE OF THE GASIYE BY THE SELJUKS OF TURKEY IN THE CONQUEST OF SINOP AS THE SOVEREIGNTY AND FUTUWWA-NAMA SENT FOR CONQUEST) **701-710**
(Research Article/Araştırma Makalesi)
Mustafa ŞAHİN
Zekiye TUNÇ

PHILOSOPHY

NEL NODDİNGS'TE 'İLGİ'NİN ETİK ÖNEMİ VE EĞİTİMDEKİ YERİ (THE ETHICAL IMPORTANCE OF CARE AND ITS PLACE IN EDUCATION IN NEL NODDINGS) **711-725**
(Research Article/Araştırma Makalesi)
Barış MUTLU

İNSAN ANLAYIŞININ ONTOLOJİK BAĞLAMIYLA FELSEFİ ANTROPOLOJİSİ (THE PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY AND THE ONTOLOGICAL CONTEXT OF THE HUMAN UNDERSTANDING) **726-739**
(Research Article/Araştırma Makalesi)
Mehmet Fatih DOĞRUCAN Dilnur KARABULUT

Demokrat Parti'yi İktidara Taşıyan Seçim Sistemi

Electoral System Carryıng Democrat Party To Power

Meral BALCI*

Öz

1923 Cumhuriyet modernleşmesi ile gerçekleştirilen en önemli olay, çok partili hayata geçişin sağlanması olmuştur. Çok partili hayatı iki kez yaşayan Türk siyaseti ilk deneyiminde başarısız olmuş ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında mevcut otoriter rejimlerin güç kaybetmesi ve dünyada etkisi hissedilen demokratikleşme süreci Türkiye'de de hızlı bir değişimin yaşanmasına neden olmuştur. Çok partili hayatın işlerliği demokrasi söyleminin kuvvetlenmesini sağlamıştır. Türk siyasal hayatının önemli muhalefet partilerinden biri olan Demokrat Parti'nin kuruluş evresi ve sonrasında iktidara uzanan hikâyesi bu anlamda önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, çalışmanın ilk aşamasını 1923-1943 arası çift dereceli sistem ile gerçekleştirilen seçimler oluşturmuştur. İkinci aşama olarak, tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmesi ve sonrasında 1950 yılında Demokrat Parti'yi iktidara taşıyan seçim sistemi üzerinden dönemin siyasal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Bu aşamada çift dereceli ve tek dereceli seçim sistemi analiz edilerek, ilgili seçim kanunları ve siyasal ortam, dönemin gazete ve dergileri ışığında incelenmiş ve konu üzerinde yazılmış makale ve kitaplar çalışmanın araçlarını oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Seçim Sistemi, Çoğunlukçu Sistem, Seçim Kanunu.

Abstract

The most important event in the modernization of the Republic of Turkey in 1923 was the achievement of transfering multi-party system. Turkish politics, which eperienced multi-party system twice, failed in its first attempt. However, the weakening of the current authoritarian regimes after World War II and the feeling of the impact of the democratization process in the world led Turkey to the period of rapid change. Multi-party life has strengthened the rhetoric of democracy. Establishment phase and the afterwards story of coming to the power of Democratic Party, one of the important opposition parties of the Turkish political life, have an important place at this stage. In this framework, the first phase of the work has been constituted by the elections done by double-degree system between 1923-1943. In the second phase, the transition from one-party system to the multi-party system, and the political structure of the period over the election system, which carried Democrat Party to power in 1950, has been studied. At this stage, double degree and single degree election system was analyzed, the related election laws and political environment examined, the periodicals, magazines, and articles and books written on the subject constituted the tools of the study.

Keywords: Democrat Party, Republican People's Party, Electoral System, Majority System, Election Law.

Giriş

1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı sonrasında İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiş ve hükümeti kurma görevini Refik Saydam'a vermiştir. 1942 yılında Refik Saydam'ın vefatından sonra Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Başbakan olarak görevlendirilmiş ve kabine 9 Temmuz 1942 tarihinde kurulmuştur. Türkiye'yi 1946 Ağustos ayına kadar bu kabine yönetmiştir (Kayra, 2015, s. 276). Tek partili yönetimin yaşandığı siyasal ortam içinde Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın dışında kalarak toprak bütünlüğünü sağlamayı amaçlamıştır. Savaşın dışında kalmayı dış politikada birincil hedef haline getiren Hükümet ve Cumhurbaşkanı yönetiminin asıl amacı, devletlerarası çıkar çatışmasının karşısında denge siyaseti izlemektir. Türkiye, her ne kadar savaşa karşı bir mesafe belirlemiş olsa dahi savaşın doğurduğu siyasal, sosyal, toplumsal ve ekonomik sonuçlar ülkeyi yakından etkilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti için İkinci Dünya Savaşı yılları -özellikle 1942-, ekonomik ve askeri alanda seferberlik yılları olmuştur. Savaş süresince büyük miktarda işgücünün silâhaltına alınmasıyla üretim azalmış, tüketici kitle büyümüş, fiyatlar sürekli artmış ve enflasyon oranı yükselmiştir. Türkiye'ye mülteci olarak gelenlere yönelik bakım ve hizmet durumu, askeriyenin savaşa hazır halde tutulması ve dış ticaret ekonomisinin büyük zarar görmesi nedeniyle ülkede yokluk ve beraberinde de pahalılık yaşanmıştır. Böyle bir ortamda Hükümet 13 Ocak 1942'de, Türk

* Dr. Öğr. Üy., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mbalci@marmara.edu.tr.

Balcı, M., (2018). Demokrat Parti'yi İktidara Taşıyan Seçim Sistemi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 691-700, Submission Date: 06-02-2018, Acceptance Date: 28-03-2018.
Araştırma Makalesi.

beslenme alışkanlığının başlıca ürünü olan ekmeğin bile vesika ile alınmasına karar vermek zorunda kalmıştır (Balcı, 2017, s. 373-381). Özellikle ekonomi alanında savaşın hissettirdikleri farklı alternatif yollarının aranmasına neden olmuştur. Savaş yıllarındaki gelir dağılımında adaletsizliğe yönelik düzenlenmenin yapılarak sosyal adaletin sağlanması ve yüksek kazanç sahibi kimselerden vergi alınabilmesi için yeni planlar yaratılmaya çalışılmıştır. Buna göre kentlerde yaşayan zenginlerden Varlık Vergisi alınacaktır (Koçak, 2008, s. 127-224). Ancak, savaş döneminde uygulamaya konulan Varlık Vergisi ve savaş sonrasında siyasetin gündemini oluşturan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hem ülke hem de Cumhuriyet Halk Partisi içindeki büyük toprak sahipleri ve zengin iş adamlarını rahatsız etmiştir (Demirel, 2016, s. 46-47). Tüm bu ekonomik sıkıntıların yanında dönemin gazete ve dergileri yönetime karşı eleştirel yazılar yazmayı artırmıştır. Tan ve Vatan gazetelerinin demokrasi ve faşizme ilişkin yazılara yer vermesi, Yurt ve Dünya dergisinin ise antifaşist ve antiemperyalist bir tutum içinde dolaylı yollardan iktidar partisi ve mensuplarını eleştirmesi iç siyasetin dinamiğini artırmıştır (Uyar, 2012, s. 170). Bütün bu siyasal ve toplumsal çalkantılar çerçevesinde II. Dünya Savaşı'nın sonrasında mevcut otoriter rejimlerin güç kaybetmesi ile oluşan ve Birleşmiş Milletler tarafından çok partili hayata geçiş evresinin oluşturulması söylemi, Türkiye'nin iç siyasetinde de değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. İç siyasette yaşanan ve toplumun farklı kesimleri tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak hissedilen olaylar, siyasetinde artık değişmesi gerekliliğinin ilk sinyallerini vermiştir. Tek parti yönetiminin siyasal kararlarına karşı oluşturulan eleştirel toplumsal yapı, Türkiye için çok partili hayatın ilk mesajlarını oluşturmaktadır. Oluşan bu çerçevede, Cumhuriyet döneminin üçüncü çok partili rejim denemesinin başlangıcında kurulan ilk parti Milli Kalkınma Partisi olmuştur (Uyar, 2012, s. 181). Böylece 1945 yılı çok partili rejim döneminin başlangıcı olacak ve Türk siyasal hayatı için yeni bir sayfa açılacaktır.

Tek Parti Yönetiminde Seçim Sistemi

1923-1945 arası dönemde çok partili siyasal yaşama geçiş çalışmaları yapılmış, ilk olarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve sonrasında da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuş olsa da kurulan partiler uzun ömürlü olmamış ve tek parti yönetimi yaşanmıştır. Seçim sistemi açısından, 1877 ile 1943 yılları arasında yapılan seçimlerin iki (çift) dereceli olduğu görülmektedir. Seçmenlerin doğrudan temsilcilerini seçmelerini yerine, ilk olarak ikinci seçmen grubu seçmesi ve bu seçilen grubun milletvekillerini belirlemesi esasına dayanan sisteme "iki dereceli" ya da "çift dereceli" sistem adı verilmiştir. Birinci seçmenlerin seçtiği ikinci seçmenlerin Cumhuriyet Halk Parti'li olmasına özel bir önem verilmiştir. Bağımsız olarak ikinci seçmenliğe adaylığını koymak pek mümkün olmamıştır. Cumhuriyet Halk Parti'li ikinci seçmenler de, Cumhuriyet Halk Parti'li adaylara oy vermek zorundaydı; çünkü Cumhuriyet Halk Parti'li bir ikinci seçmenin Cumhuriyet Halk Parti'li bir adaya oy vermemesi parti tüzüğüne göre suçtu. Dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Parti'li ikinci seçmenler, "oybirliği" ile Cumhuriyet Halk Parti'li adayları seçmek zorundaydı (Uyar, 1999, s. 21-31). Böylelikle tek parti dönemi boyunca yapılan seçimlerin birinci aşamasında seçilmiş olan ikinci seçmenlerin büyük çoğunluğu aynı partinin adayları olduğundan, yapılan seçimin ikinci aşamasında bu kişiler partileri genel merkezleri tarafından belirlenen milletvekili adaylarına oy vermişlerdir. Bu durumda da o partinin adayları herhangi bir zorluk yaşamadan milletvekili seçilmiştir. Bağımsız aday olanların ise bu tablo karşısında hiçbir şansı olmamıştır. Nitekim 1923'ten 1946'ya kadar toplam 1.037 kişi milletvekili seçilmiş, bunların 1.032'si Cumhuriyet Halk Partisi adayı veya Cumhuriyet Halk Partisi'nin desteklediği bağımsız adaylar olmuştur (Demirel, 2014, s. 8). 1923 seçimleri yeni oluşturulan Seçim Kanunu çerçevesinde yapılmıştır. 3 Nisan 1923 tarihinde kabul edilen yasa doğrultusunda, milletvekili sayısı her 20.000 erkek nüfusa bir milletvekili olarak hesaplanmasına karar verilmiştir. Nüfusu 30.000'e kadar olan yerler bir milletvekili çıkaracaktır. 0-30.000 arası 1, 30.001-50.000 arası 2, 50.001-70.000 arası

3, olmak üzere böyle devam edecektir. İkinci seçmenin belirlenmesinde 200 kişi esas alınmış, 0-300 arası 1, 301-500 arası 2, 501-700 arası 3, ikinci seçmen olması kabul edilmiştir. Milletvekili olabilmek için, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, 30 yaşını bitirmiş olmak ve Türkçe konuşmak gibi şartlar kabul edilmiştir (Olgun, 2011, s. 1-36). 1923 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi'nin alt yapısını oluşturan birinci grup ile tam karşısında muhalefet olan ikinci grup katılmış ve kazanan taraf birinci grup olmuştur.

1927 seçimleri; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denemesi, Şeyh Sait isyanı, İstiklal Mahkemeleri ve İzmir suikast girişimi yargılamaları sonrasına rastlamıştır. Bu seçimlere gelinceye kadar, muhalefet büyük ölçüde tasfiye edilmiş ve seçimlerde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın karşısına çıkacak bir muhalif parti ya da grup olmamıştır. Takrir-i Sükûn döneminin yarattığı baskı ortamı ve bunun yarattığı tepki, halkın seçimlere katılma oranını düşürmüş ve 1927 seçimleri Cumhuriyet döneminin en düşük katılımlı (%25) seçimleri olarak tarihe geçmiştir (Uyar, 1999, s. 21-31). İki dereceli olarak gerçekleştirilen bu seçimi Cumhuriyet Halk Fırkası kazanmıştır.

1935 yılında yeniden seçimlere gidilirken, Cumhuriyet Halk Fırkası adayları dışında 16 bağımsız adayın, Ankara, Afyon, Antalya, Denizli, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Kütahya, Sivas, Tokat, Muğla, Niğde, Yozgat, Çankırı ve Kastamonu illerinden meclise katılması kabul edilmiştir. Ayrıca 1935 seçimleri öncesinde oy kullanma yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. Her 40.000 seçmen için 1 milletvekili seçilmesi esası benimsenmiş, her 400 birinci seçmen için 1 ikinci seçmen seçilmesi kabul edilmiştir. Atatürk döneminde yapılan son milletvekili seçimi olan bu seçimlerin bir başka özelliği de azınlıklardan milletvekili seçilmesi olmuştur (Uyar, 1999, s. 21-31). 1935 yılı seçimleri sonrasında elde edilen veriler ile Cumhuriyet modernleşmesi döneminde ilk defa azınlıklardan da milletvekili seçilmiştir. Bağımsızlar için ayrılan kontenjandan aday olan Dr. Taptas (Ankara), Keresteciyan (Afyon), İstemat Zihni (Eskişehir), Dr. Abravaya (Niğde), ikinci seçmenlerin Niğde ili haricinde tamamının oyunu almasıyla milletvekili seçilmişlerdir (Olgun, 2011, s. 1-36). Atatürk yaptığı açıklamada bu seçimde de muhalefete verdiği önemi bir kez daha şu şekilde açıklamıştır:

> Cumhuriyetçi ve milliyetçi olmakla beraber fırkamız programından başka bir programla ve fırkalı olmanın tabii kayıtları dışında serbest çalışacak samimi yurttaşların ulus kürsüsünden yapacakları tenkitler ve söyleyecekleri mütalaalarla milli çalışmanın kuvvetleneceği kanaatinde bulunuyoruz. Bu yolda dört yıllık gösterdiğimiz tecrübe fırka esaslarımızın ve fırka hükümeti çalışmalarının ulus önünde yapılan tenkitlerle karşılaştırılmasına fırsat vermiş ve yurttaşların siyasal olgunluğunu arttırmıştır (Güneş, 2004, s. 205-232).

Yine bu seçimlerde ilk kez Cumhuriyet Halk Fırkasından 18 kadın milletvekili adayı olarak gösterilmiştir (Güneş, 2004, s. 205-232). Türk Medeni Kanunu ile siyasal haklara sahip olmayan kadın, yapılan düzenlemeler ile ilk aşamada 1930 yılında belediye seçimlerinde sonraki süreçte ise 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde ve 1934 yılında ise milletvekili seçimlerinde siyasi gücünü kullanmak adına hak kazanmıştır. Yasalarla kadın ve erkek eşitliği sağlanmış, kadın çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak adına bir adım daha atmıştır. 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkı kazanan Türk kadını ilk olarak 1935 seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altına girmeyi başarmıştır. Ankara'da 40.860 seçmenden 37.542 Türk vatandaşı kadın ve erkek oy hakkını kullanmış ve 1 Mart 1935'te TBMM'ye 18 kadın milletvekili girmiştir (Mütercimler, 2008, s. 1003-1004).

1939 Genel Seçimleri, 1908 tarihli İntihâb-ı Mebusân Kanunu'na göre yapılan son seçimdir. 1939 yılının Ocak ayının sonunda Büyük Millet Meclisi yeni seçime gitmeyi kararlaştırmıştır. Bu tarihlerde seçimle ilgili haberlerin basında sık sık yer aldığı görülmektedir. Ulus gazetesinin 10 Şubat 1939 tarihli haberinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bütün illerde aday göstereceği, birkaç ilde de bağımsız mebusluklar için boş yer bırakılacağı belirtilmiştir. 17 ve 20 Şubat 1939 tarihli Tan gazetesinde, mebus olmak isteyenlerin sayısının birkaç bine

ulaştığı ifade edilmiştir (Binark, 2004, s. 38-39). Ulus Gazetesinin 25 Mart 1939 tarihli haberinde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili adaylarını halka duyurmuştur. Bu seçimlerde Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir ve Niğde'den birer milletvekilliği kontenjanı bağımsız adaylar için boş bırakılmıştır. 26 Mart 1939 tarihinde yapılan seçimleri 420'sini Cumhuriyet Halk Partisi, 4'ünü de bağımsız milletvekilleri kazanmıştır. Bağımsız milletvekilliklerini kazananlar büyük çoğunlukla daha önceki mecliste de yer alan kişilerdir. Berç Türker (Afyon), Dr. Nikola Taptas (Ankara), İstamat Özdamar (Eskişehir), Dr. Abravaya (Niğde) milletvekilliğini bağımsız aday olarak kazanan kişiler olmuşlardır. Bunların ortak özelliği ise azınlıklardan olmalarıdır (Olgun, 2011, s. 1-36). 1939 seçimleri sonrası oluşan meclisinin en önemli özelliklerinden biri de içinde bağımsız grup barındırmasıdır (Olgun, 2011, s. 1-36). Oluşturulacak bağımsız grubun özellikleri Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Büyük Kurultay'ın 1 Haziran 1939 tarihli toplantısında CHP Nizamnamesi'nde şu şekilde ifade edilmiştir:

> Parti mebuslarından kurultay umumi heyetince seçilen 21 arkadaş meclis içinde müstakil bir hüviyet taşırlar. Bunlar grup toplantılarında hazır bulunurlar, fakat mütalea beyan ve reye iştirak edemezler. Buna karşı meclisin umumi heyetinde mütalealarını kendi gruplarının kararına göre beyan ederler ve reylerini kullanırlar. Ancak parti grubu haricine intişarı caiz olmayan müzakerelerin mahremiyetini muhafazaya onlarda mecburdurlar (madde 125). Müstakil grupta reis vekili müzakereleri idare için kendisine bir vekil tayin edebilir. Müstakil grup kendi azalarıyla umumi toplantılar yapar ve kararlar verir. Müzakere usulü meclis grubunun hükümlerine tabidir. Müstakil grubun bu grupça Millet meclisinin her içtima senesi başında seçilen üç azadan mürekkep bir idare heyeti vardır (madde 126). Müstakil grup reis vekili, devlet ve Parti'nin resmi ve hususi bütün teşekküllerinde meclis grup reis vekilleriyle aynı haklara maliktir (madde 130) (CHP Nizamnamesi, 1939).

1943 seçimleri, daha önceki seçimler gibi iki dereceli olarak gerçekleşmiştir. 1942 yılında yürürlüğe giren yeni seçim kanununa göre gerçekleşen 1943 yılında yapılan seçim, tek parti yönetiminin son milletvekili seçimleri olarak Türk siyasal tarihinde yerini almıştır. 15-20 Şubat tarihleri arasında seçmenler oylarını kullanarak ikinci seçmenleri belirlemişlerdir. İkinci seçmenler 28 Şubat'ta oylarını kullanarak yedinci dönemde (1943-1946) görev yapacak olan 455 milletvekilini seçmişlerdir. Seçimler daha önceleri olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi'nin mutlak zaferiyle sonuçlanmıştır. Seçilen 455 milletvekilinin 316'sı (%69,5) bir önceki mecliste de yer alan isimlerden oluşurken, 139'u (%30,5) yeni isimlerden oluşmuştur. Böylece meclisin yaklaşık üçte biri yeni isimlerden oluşmuştur (Demirel, 2014, s. 273-277).

1946 ve 1950 Seçimleri Özelinde Çok Partili Türk Siyasetinin Seçim Sistemi

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen girmemiş olsa dahi savaşın tüm dünyaya yaydığı pahalılık, açlık, yokluk ve savunma ihtiyacı gereği yapılan harcamalar ülkedeki ekonomik yapının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Ekonomik sorunlara çözüm arayışı dönemin yönetimi için gerçekleşmesi gereken bir durum olması 1940 yılında Milli Korunma Kanunu'nun kabul edilmesine neden olmuştur. Milli Korunma Kanunu, ekonominin yeniden canlanmasına yönelik hükümete büyük ölçüde geniş yetkiler ve imkânlar tanımıştır. Devletin ekonomik yapıya yönelik müdahale etme hakkı genişlemiş ve özel teşebbüs devletin kontrolünü altına girmiştir (Koçak, 2008, s. 127-224). Ancak karaborsa ve fiyatların artışı bu süreçte devam etmiştir. 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi sosyal adaletin sağlanmasını amaçlamıştır. Ancak Varlık Vergisi'nin alınması özellikle, büyük toprak sahibi kişilerin tepkisi ile karşılanmış ve Cumhuriyet Halk Partisi içindeki toprak sahipleri ile yolların ayrılmasında önemli bir etken olmuştur. Bütün bu olaylar çerçevesinde Cumhuriyet Halk Partisi içinde oluşan muhalefet, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile net bir şekilde ortaya çıkmış ve Demokrat Parti'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. 1945 yılında yasalaşan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile topraksız köylü ya da az topraklı köylü topraklandırılacaktır. Aynı zamanda çiftçiye tarımsal araçlar sunulacak ve kredi sağlanacaktır. Ancak kanunun 17. Maddesi ile parti içindeki muhalefetin tepkisi hissedilmeye başlamıştır. Çiftçiye dağıtılacak topraklar öncelikli olarak devletin elinde olup da kamu hizmetinde kullanılmayan topraklarla,

vakıflara, özel idarelere ve belediyelere ait topraklardır. Bunlara ek olarak özel kişilere ait toprakların, tarıma elverişli toprakların geniş olduğu bölgelerde 5.000 dekardan çoğu, dar olduğu bölgelerde ise 2.000 dekardan çoğu kamulaştırılacaktır. Ortakçı, kiracı ve tarım işçilerince işletilen topraklarda ise kamulaştırmanın alt sınırı daha da daraltılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi içindeki direnişe yol açan madde, özel kişilere belli bir sınırın üstündeki toprakları kamulaştırmasına olanak veren bu madde idi. Cumhuriyet Halk Partisi içindeki zengin toprak ağaları olarak tanımlanabilecek milletvekilleri yasanın bu maddesine karşı çıkmışlardır (Koçak, 2008, s. 127-224). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerinden muhalefet sesleri yükselirken, 7 Haziran 1945 günü "Dörtlü Takrir" olarak anılan önerge Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu'na sunulmuştur. Takrirde imzası olan milletvekilleri, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan daha sonra Demokrat Parti'nin kurulmasında öne çıkan dört isim olarak tarihe geçecektir. Dörtlü Takrir verildikten sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Vatan gazetesi aracılığı ile eleştirilerini devam ettirmiştir. Bu muhalefet hareketinin üzerine Menderes ve Köprülü partiden ihraç edilmiştir. Takip eden süreçte ihraç kararını eleştiren Refik Koraltan'da aynı durum ile karşı karşıya gelmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden ihraç edilmiştir. 17 Eylül'de milletvekilliğinden istifa eden Celal Bayar, 2 Aralık tarihinde de Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa etmiştir. Böylece, Dörtlü Takrir verenlerin tamamı Cumhuriyet Halk Partisi'nden kopmuşlardır (Uyar, 2012, s. 185). Cumhuriyet Halk Partisi içinde muhalif bir grup olan Adnan Menderes ve arkadaşlarının partiden uzaklaştırılmasından sonra 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar önderliğinde Demokrat Parti kurulacaktır ancak üçüncü çok partili rejim denemesinin ilk kurulan muhalefet partisi olarak tarihte yerini alacak olan Milli Kalkınma Partisi olmuştur.

Milli Kalkınma Partisi'nin 18 Temmuz 1945 günü, Nuri Demirağ önderliğinde kurulmasıyla birlikte Türk siyasal hayatında çok partili dönem yaşanmaya başlamıştır. 5 Eylül 1945 tarihinde faaliyetlerine resmen başlayan Milli Kalkınma Partisi, devletçiliğe karşı ve liberal bir program öngörmüş, tek dereceli seçimleri savunmuş, nispi temsil sistemine geçilmesini istemiş, iki meclisli bir düzenlemeye gidilmesini ve cumhurbaşkanının halk tarafından bir dönem için seçilmesini önermiştir (Demirel, 2014, s. 311). Milli Kalkınma Partisi, 1946 seçimlerinden itibaren belediye ve milletvekili seçimlerine katılmıştır. Ancak katıldığı seçimlerde başarı kazanamamıştır. Nuri Demirağ'ın ekonomik gücü ile ilk başlarda dikkat çeken parti, Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra önemini yitirmiştir. Demirağ, 1954'te Demokrat Parti'den bağımsız aday olarak TBMM'ye girebilmiş, 1957'de ölümünden sonra 1958 yılında parti kapanmıştır (Uyar, 2012, s. 182). Böylelikle çok partili dönemin başladığı Türk siyasal tarihinde 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte süreç tam anlamıyla şekillenmiştir. Demokrat Parti kurulduktan sonra kısa sürede anayasal muhalefet rolünü yerine getirebilmek ve sonraki süreçte iktidar olabilmek için hazırlıklara başlamışlardır. Ancak bu süreçte onlara kolaylık sağlanmamış, Kasım ayı içerisinde dönemin Cumhurbaşkanı İnönü'nü yaptığı bir konuşmada, gelecek seçimin, Meclis o yılki çalışma dönemini tamamladıktan sonra yapılacağını söylemiştir. Kuşkusuz kurulan yeni partiyi yani Demokrat Parti'yi seçim yarışında hazırlıksız yakalamak isteyen Halk Partisi Nisan 1946 tarihinde yaptığı kongre sonrasında seçimi erkene almaya yönelik karar vermiştir (Lewis, 2010, s. 410). Ancak Demokrat Parti 26 Mayıs 1946 tarihli yerel seçimlere katılmama kararı almış ve bu tavrıyla seçimin erkene alınmasını eleştirmiştir. Seçim Kanunu'na yönelik yapılan 5 Haziran değişiklikleri ile seçimlerin tek dereceli yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece halkın, milletvekillerini doğrudan kendi iradesi ile seçmesi sağlanmıştır. I. Meşrutiyet döneminden kalma ve 1946 yılı seçimlerine kadar uygulanmaya devam eden, halkın seçimlerde aktif seçmen rolü oynamasını engelleyen iki dereceli seçim sistemi kaldırılmıştır (Burgaç, 2013, s. 163-184).

1946 yılı yerel seçimlerine katılmayan Demokrat Parti, yapılacak olan genel seçimlere katılma kararı almıştır. Bu karar neticesinde gerçekleştirilen 1946 yılı yapılan genel seçim, Türk

parlamento tarihinin ilk tek dereceli ve çok partili seçimi olarak tarihte yerini almıştır. Bu seçimlerde 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı "Milletvekilleri Seçim Kanunu" uygulanmıştır. Yeni Milletvekili Seçim Kanunu ile ilk kez tek dereceli seçim sistemi uygulanmış ve vatandaş oylarını doğrudan doğruya milletvekillerini seçebilmek için kullanmıştır (Armağan, 1967, s. 45-100). Ayrıca seçimlerin bir tek günde yapılması esası da önemli bir güvenceydi; çünkü o tarihe kadar birden çok güne yayılan seçimlerde yolsuzluk olasılıkları ya da söylentileri artmıştır. Ne var ki bu yasa gizli oy açık sayım ilkesini gerçekleştiremediği gibi, seçimlerin yürütülmesi işini idareye teslim etmekle partizanlık ve kayırmacılığın kapılarını açık tutmuştur (Tanör, 2017, s. 347). Seçimlerde nispi sistemin kullanılmasını isteyen ve mecliste bu durumu gündeme getiren DP yetkililerine karşı, CHP'nin ileriki yıllarda Genel Sekreteri olacak olan Bilecik milletvekili Kasım Gülek şöyle demiştir:

> Muhalefet partisi nispi temsil bahsine temas ettiler. Buna neden lüzum vardır? Biz, neden gayri şahsi partilere rey vereceğiz de, bildiğimiz milletvekillerine rey vermeyeceğiz? Neden dünyanın medeni memleketlerinde, bu kadar zaman tatbik edilmiş ve muvaffak olmuş bir sistemi, biz burada tatbik etmeyeceğiz? Lazım geldiği vakit, "demokratik memleketler, şunu yapıyorlar, bunu yapıyorlar, biz de yapalım" diye söylerler. Burada da aynı şey mevzubahistir. Burada gütmekte olduğumuz gaye, millet iradesinin serbestçe tecellisini temin etmektir (TBMM, TD., D.VIII, C.1, Temmuz 1946, s. 23).

Nitekim 1950 seçimleri öncesinde CHP iktidarda kalacağı düşüncesi ile nispi sistemi reddederken, iktidarı kaybı yaşadıktan sonra nispi sistemin daha demokratik olduğunu öne sürerek, seçim sisteminin değiştirilmesi gerekliliğini savunacaktır. Ancak bu seferde DP bu isteği göz ardı edecek ve seçim sisteminin kendilerine getirdiği gücü sonuna kadar kullanacaklardır.

Haziran ayındaki yoğun seçim kampanyalarının ardından 21 Temmuz 1946'da seçmenler oylarını kullanmışlardır. Seçim, adli denetim dışında, açık oy, gizli sayımla ve çoğunluk sistemi esasına göre yapılmıştır. Sonuçta, 1946 seçimlerinde açık oy gizli sayım, seçmenler üzerindeki baskı ve oylara müdahaleler yapıldığı iddia edilmesine rağmen, 465 milletvekilliğinden 395'ini alan Cumhuriyet Halk Partisi seçimi kazanmıştır (Balcı, 2015, s. 68). Demokrat Parti meclise sadece 66 milletvekili sokabilmiştir. Ayrıca dört bağımsız adayda seçimi kazanmıştır. Bununla birlikte seçim sonuçları ilan edildikten sonra Demokrat Parti seçimde hile ve baskı yapıldığını öne sürmüştür. Muhalefet, oylar kullanıldıktan sonra sayım işlemleri sırasında hile yapıldığını, muhalefet partisinin aldığı oylarının tutanaklara eksik geçirildiğini öne sürmüştür. Ancak itirazlar bir sonuç vermemiş, 1946 seçimi "Türkiye'nin siyasal tarihindeki şaibeli seçim" olarak literatüre geçmiştir (Demirel, 2014, s. 313).

1946 yılı seçimlerinde "liste usulü basit çoğunluk sistemi" uygulanmıştır. Buna göre her il bir seçim bölgesi olarak düzenlenmiştir. Her 40.000 vatandaş için bir milletvekili seçilmiş, herhangi bir ilin nüfusunun 40.000'in altında olması halinde de o ile bir milletvekilliği ayrılmıştır. 1946 seçiminin en temel özelliği seçmenlerin partilere değil adaylara oy vermesidir. Buna göre seçmen, o ilden seçilecek milletvekili sayısı kadar adayın adını bir kâğıda yazarak oy kullanmış, yani kendi karma listesini oluşturmuştur. Her seçim bölgesinde en fazla oyu alan milletvekili adayları, partilerine bakılmaksızın milletvekili seçilmişlerdir. Örneğin, dört milletvekili seçilecek bir ilde dört Cumhuriyet Halk Partisi ve dört Demokrat Parti adayı ile iki bağımsız aday seçime katılıyorsa, bu on aday içinden en çok oyu alan dört aday seçimi kazanmış sayılmıştır. Dolayısıyla, bir ilde yalnızca tek bir partinin adayları liste halinde seçimi kazanabileceği gibi, değişik partilerden adaylarında seçim kazanması mümkün olmuştur (TÜSİAD, 2001, s. 208-209). Türk siyasal yaşantısında her ne kadar tek dereceli seçim sistemine 1946 yılı ile geçilmiş olsa da seçim yasası ile ilgili tartışmaların bitmemesi ve değiştirilmesine yönelik taleplerin artması, yasanın tekrar gözden geçirilmesine neden olmuştur. Yeni seçim kanunu tasarısı, 7 Şubat 1950 tarihinde mecliste görüşülmeye başlamıştır. Tasarı temel ilkeleri bakımından demokratiktir. Gizli oy, açık sayım ve yargı kontrolü ilkeleri kabul edilmiş, seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirilmiş ve ayrıca Yargıtay ve Danıştay

üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştür. Böylece Demokratların yıllardır dile getirdikleri esas güvence sağlanmıştır (Eroğul, 1998, s. 81). 16 Şubat 1950 tarihli Meclis konuşmasında dönemin Başbakanı Şemsettin Günaltay, Milletvekili Seçimleri Kanunu özelinde halk iradesinin önemi, serbest seçimin uygulanması, yargı ile seçim güvenliğinin sağlanmasına dair yaptığı açıklamaların ardından, nispi sistemin neden uygulanamayacağını kendi sözleri ile şu şekilde ifade etmiştir:

> … nispi temsilin bazı memleketlerde ne kötü neticeler verdiğini her gün görüyor ve duyuyoruz. Böyle memleketlerde Hükümetler teşekkül edemiyor, teşekkül eden Hükümetler bir hafta olsun duramıyor. Hâlbuki bugünkü şartlar ve bugünkü cihan durumu kuvvetli partilere müstenit devamlı Hükümetlere ihtiyaç göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, biz nispî usulü terviç etmiş değiliz. Esasen nispi temsil usulü Türk Milletinin ruhuna aykırıdır. Disiplinli bir Millet olan Türk Milleti meselelerin karşılıklı münakaşasını arzu eder. Fakat hiçbir zaman teşettüt istemez. Anarşiden nefret eder. Nispî usulün götüreceği netice anarşidir. Başka memleketlerde bu usule göre yapılan seçimlerin neticelerini tetkik ettiğimiz zaman siz de benim bu sözlerimin ne kadar isabetli olduğunu takdir etmiş olacaksınız (TBMM, 2014, s. 427-429).

16 Şubat 1950 tarihinde yapılan oylamada Demokratlar Halkçılarla lehte oy kullanmışlar ve siyasal hayatımızda demokrasi adına önemli bir adım gerçekleştirilmiştir (Eroğul, 1998, s. 82). Seçim kanun tasarısı TBMM'de görüşülerek 16 Şubat 1950 tarihinde 12 Millet Partili muhalif milletvekiline karşı 342 olumlu oy ile kabul edilmiştir. Kanun 171 madde ve 7 geçici maddeden oluşmaktadır (Aslan, 2014, s. 35). Bu kanun "aday esaslı blok oy" sistemini öngörmüştür. Siyasi partiler illerden oluşan her bir seçim bölgesinde, o seçim bölgesinden çıkacak milletvekili sayısını geçmemek şartıyla aday gösterebilmiştir. Aynı zamanda daha az sayıda aday göstermelerine de olanak sağlanmıştır. Üyesi olduğu partinin aday listesinde adı olan bir kimse, yazılı onay vermek koşuluyla başka bir parti tarafından da başka bir seçim bölgesinde aday gösterilebilmiştir. Herhangi bir siyasi parti ile bağı olmayan adaylarda yine yazılı onay vermek koşuluyla herhangi bir siyasi partinin aday listesinde yer almıştır. Bu durumda 1946 yılından farklı olarak, bir kişi en çok iki seçim bölgesinde aday olma hakkına sahip olmuştur. Bir aday iki seçim bölgesinde de seçimi kazanırsa, bunlardan birini tercih etmek zorundaydı ve bunun sonucunda tercih edilmeyen ildeki milletvekilliği boşalmış sayılmıştır. Yeni yasanın getirdiği düzenlemeye göre seçmen isteği doğrultusunda ya oyunu boş bir kâğıda istediği adayların isimlerini yazarak verebilir ya da partilere ve bağımsız adaylara ait basılı oy pusulalarını da kullanabilirdi. Basılı oy pusulalarını kullanmak isteyen seçmenler bu oy pusulalarının üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan olduğu gibi kullanabildikleri gibi, pusula üzerindeki bazı adayların isimlerini silerek yerlerine başka adayların isimlerini de yazabiliyorlardı. Bu yüzden aynı anda birden çok partinin adayına oy vermek ve karma liste oluşturmak mümkündü (TÜSİAD, 2001, s. 210-211).

1950 seçimleri öncesinde taraf partiler seçim bildirgesini yayımlamışlardır. Bu bildirgelere göre, CHP köylünün hayat koşullarının iyileştirileceğini, vergilere yönelik reformların yapılacağını, ikinci bir meclisin kurulacağı gibi vaatler sunarken, DP ise demokrasi adına Anayasal düzenlemelerin yapılacağını söylemiştir. Seçim öncesi açıklanan aday listesine göre, CHP adaylarının 54'ü avukat, 51'i idareci, 46'sı maliyeci ve iktisatçı, 44'ü doktor, 41'i tüccar, 40'ı profesör, 39'u çiftçi, 36'sı yargıç, 25'i gazeteci, 18'i belediyeci, 16'sı mühendis, 14'ü general, 14'ü ziraat uzmanı, 13'ü subay, 13'ü eczacı, 6'sı fabrikatör, 4'ü diş doktoru, 4'ü ilahiyatçı, 3'ü hariciyeci, 3'ü işçi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam aday sayısı 479 erkek ve sadece 5 kişi kadındır (Cumhuriyet, 25 Nisan 1950). Aynı yıllarda Demokrat Parti aday listesinde mesleki veriler, 88 avukat, 69 bürokrat, 56 çiftçi, 55 tüccar, 52 doktor, 37 milletvekili, 23 subay, 20 mühendis, 18 gazeteci, 19 öğretim üyesi, 12 iktisatçı, 12 eski milletvekili, 5 eczacı, 4 fabrikatör, 3 işçi, 1 müftü, 1 vaiz, 1 şair, 1 veteriner, 1 kimyager olarak açıklanmıştır (Cumhuriyet, 25 Nisan 1950).

CHP ve DP'nin tüm illerde katıldığı 1950 seçimlerine Millet Partisi 22 ilde, Milli Kalkınma Partisi ise 3 ilde katılmışlardır. Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul ilinde seçimlere katılmışlardır (Benhür, 2007, s. 61-75). 14 Mayıs 1950 tarihli seçimde kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743 iken oy kullanan seçmen sayısı 7.953.085'tir. Katılım %89,3 oranınca sağlanmış, Demokrat Parti 4.391.694 oy ve %55,2 oy oranıyla 416 Milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi 3.148.626 oy ve %39,6 oy oranıyla 69 Milletvekili, Millet Partisi 368.537 oy ve %4,6 oy oranıyla 1 Milletvekili ile meclise girmeye hak kazanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu). 27 yıllık tek parti yönetiminin sona ererek iktidarın el değiştirmesi dönemin gazete manşetlerinde, "Demokrat Parti 36 İlde Tam Liste Halinde Kazandı, 385 Milletvekili Çıkarması Bekleniyor" (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950), "Demokrat parti Büyük Ekseriyet Kazandı" (Yeni İstanbul, 16 Mayıs 1950), "Demokrat Parti Zafer Yolunda", "Demokrat Parti İktidarı Aldı" (Zafer, 15 Mayıs-16 Mayıs 1950), "Seçimleri Demokrat Parti Kazanıyor" (Akşam, 15 Mayıs 1950) gibi ifadeler ile yerini almıştır. 20 Mayıs 1950'de toplanan Demokrat Parti Meclis Grubu, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanlığı'na aday göstermeyi kararlaştırmış, Bayar'da Demokrat Parti Başkanlığından istifa etmiştir. 22 Mayıs'ta Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiş, hükümeti kurmakla görevlendirdiği Adnan Menderes'te ilk kabinesini ilan etmiştir. 22 Mayıs 1950'de Demokrat Parti, iktidarı resmen devralmıştır. 9 Haziran 1950'de Adnan Menderes, Genel İdare Kurulu tarafında Demokrat Parti Genel Başkanlığına seçilmiştir (Kabasakal, 1991, s. 180). Refik Koraltan TBMM Başkanı seçilmiş, Fuat Köprülü Dışişleri Bakanlığına gelmiştir (Akşin, 2008, s. 215-293).

29 Mayıs 1950 tarihli genel kurul konuşmasında Başbakan Adnan Menderes iktidar başarısını, aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir:

> Demokrat Partinin gayri tabii siyasi şartlar içinde devam eden beş yıllık çetin mücadeleleri on dört Mayıs seçimleriyle en muvaffakiyetli surette sona ermiş ve artık memleketimizde normal siyasi hayat başlamıştır. Şüphe yok ki; on dört mayıs, bir devre son veren ve yeni bir devir açan müstesna ehemmiyette tarihi bir gün olarak daima anılacaktır. Bu tarihi günün hatırasını yalnız partimiz değil, Türk Demokrasisinin bir zafer günü olarak yaad ediyoruz. (TBMM, 2014, s. 7).

Türk siyasetinde 1950 seçimleri sonrasında yeni bir dönem başlamış ve 1960 askeri darbesine kadar demokrasi sürecinin ilk aşaması devam etmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde siyasal hayat farklı aşamalarla modernleştirilmeye çalışılmıştır. 1877 yılından 1945 yılına kadar yaşanan seçimler iki (çift) dereceli olarak yapılmıştır. Bu süreçte çok partili hayata geçişin denenmesi dönemin toplumsal ve siyasal konjonktüründe mümkün olmamış ve çok partili hayatın askıya alınmasına neden olmuştur. 1945 yılında dünyanın geçirdiği siyasal evrimlerle birlikte şekillenen Türk siyaseti çok partili hayata geçişi sağlamış ve muhalefetin sesi daha net duyulmaya başlamıştır. Türk siyasal tarihinde ilk kez 1946 yılı seçimleri ile tek dereceli seçim sistemi uygulanmaya başlamıştır. Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler daha demokratik bir seçim sistemini öngörmüştür. 1946 seçimlerinin tartışılmasına neden olan "açık oy gizli sayım ilkesi" 1950 yılı seçimleri öncesinde yasa tasarısının kabulü ile değiştirilmiş "gizli oy açık sayım" ilkesi kabul edilmiştir. Her ne kadar Demokrat Parti nispi seçim sisteminin kabulünü istemiş olsa da seçim öncesi değiştirilen yasa ile iktidar ve ana muhalefet partisi uzlaşma yolunu denemiştir. İktidar ve ana muhalefet partisi çoğunluk sisteminin avantajlarını kullanmak istemiş ve nispi seçim sistemi düşüncesi bertaraf edilmiştir. Seçimi tekrar kazanacağı konusunda kendisine güvenen Cumhuriyet Halk Partisi, çoğunlukçu sistemden yana olmuş fakat alınan sonuçlarla birlikte bu seçim sisteminden en çok zararı gören taraf olmuştur. Çünkü %55,2 oy ile 416 milletvekili çıkaran Demokrat Parti mecliste %84 oranında temsil hakkı elde etmiş, iktidarı devreden Cumhuriyet Halk Partisi ise, %39,6 oy ile 69 milletvekili çıkarmış, %14 oranında mecliste söz sahibi olmuştur. Ancak 1950 seçimlerinde çoğunlukçu sistem yerine nispi sistem uygulansaydı,

mecliste %84 oranında temsil hakkı elde eden Demokrat Parti %58,5 oranıyla 275 milletvekili çıkarabilecek, %14 oranında temsil hakkı elde eden Cumhuriyet Halk Partisi ise, %41 oranıyla 200 milletvekili çıkarabilecekti. Çünkü nispi sistem, çoğunlukçuluk yerine çoğulculuğu esas alarak her temsilci ya da siyasal partinin oy esasına göre temsilci bulundurmasına imkân sağlamaktadır. Bu yüzdendir ki çoğunlukçu sistemin uygulandığı 1950 seçimi sonrasında hükümeti, oyların çoğuna sahip olan Demokrat Parti kurmuştur. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinden iktidar olarak sonuç alması, Türk siyasetinde durumun "Beyaz Devrim" olarak nitelendirilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde yapılan seçimler demokratikleşme sürecinin siyasetteki işlerliği açısından son derece önemlidir. 1950 yılı seçimlerini bir önceki 1946 yılı seçimlerinden ayıran en önemli iki özellik seçim güvenliğinin ve seçim dürüstlüğünün sağlanmasıdır. Yeni seçim kanunu ile seçimlerde yargı güvenliğinin sağlanması bir anlamda halkın seçmen kütüklerini kontrol etmesine imkân sağlamıştır. Sonuç olarak, başarılı bir muhalefet çizgisi çizen Demokrat Parti'nin iktidara geliş süreciyle birlikte Türk siyasal tarihinde bir dönem kapanmış ve yeni bir dönem açılmıştır. Bu yeni dönemle birlikte halkın siyasete olan ilgisi artmış ve Cumhuriyet modernleşmesi ile hedeflenen halkın siyasette ve devlet yönetiminde etkin olma düşüncesi hayata geçirilmiştir.

Kaynakça

Akşin, S. (2008). Siyasal tarih 1950-1960. S. Akşin (Ed.), *Çağdaş Türkiye 1908-1980 Cilt 4* (ss. 215-223) İstanbul: Cem Yayınevi.

Armağan, S. (1967). Türkiye'de parlamento seçimleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, *33*, (3-4), s. 45-100.

Aslan, E. (2014). *Türkiye'nin iç siyasetinde Demokrat Parti (1950-1960)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir.

Balcı, M. (2015). *Sıradışı bir siyasetçi Kasım Gülek.* İstanbul: Yeditepe Yayınları.

----------(2017). Varlık vergisi ve uygulamalarının Demokrat Parti'nin seçim çalışmalarında kullanılması. *JASSS*, (63), s. 373-381.

Benhür, Ç. (2007). 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde CHP ve DP'nin seçim kampanyalarının ana hatları, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, (17), s. 61-75.

Binark, İ. (2004). *Türk parlamento tarihi*, Cilt I. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.

Burgaç, M. (2013). 1946 Genel seçimlerinde propaganda. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *XIII*, (26), s. 163-184.

CHP nizamnamesi, Beşinci Büyük Kurultay 1 Haziran 1939. Ankara: Ulus Basımevi.

Demirel, A. (2014). *Tek partinin iktidarı: Türkiye'de seçimler ve siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Eroğul, C. (1998). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Güneş, İ. (2004). Atatürk döneminde Türkiye'de seçimler (1919-1938). *Cumhuriyet'in 80. Yılına Armağan*. s. 205-232.

Kabasakal, M. (1991). *Türkiye'de siyasal parti örgütlenmesi 1908-1960*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kayra, C. (2015). *Cumhuriyet ekonomisinin öyküsü Cilt I.* İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Koçak, C. (2008). Siyasal tarih 1923-1950. S. Akşin, (Ed.), *Çağdaş Türkiye 1908-1980 Cilt 4* (ss. 127-193). İstanbul: Cem Yayınevi.

Lewis, B. (2010). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Mütercimler, E. (2008). *Fikrimizin rehberi Gazi Mustafa Kemal*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Neziroğlu, İ. Yılmaz, T. (2014). *Başbakanlarımız ve genel kurul konuşmaları Cilt 3-4*. Ankara: TBMM Basımevi.

Olgun, K. (2011). Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından 1950'ye genel seçim uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, *XXVII*, (79), s.1-36.

Olgun, K. (2004). Demokrasi tarihimizde ilk çok partili seçimlere genel bir bakış. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), s.127-139.
Tanör, B. (2017). *Osmanlı Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
TBMM. TD., D.VIII, C.1, Temmuz 1946.
TÜSİAD (2001). *Seçim sistemi ve siyasi partiler araştırması ana rapor*. Cilt II. İstanbul.
Uyar, H. (1999). Tek parti döneminde seçimler. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 11, (64), s. 21-31.
----------(2012). *Tek parti dönemi ve CHP*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Süreli Yayınlar

Akşam, 16 Mayıs 1950.
Cumhuriyet, 25 Nisan 1950.
Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950.
Yeni İstanbul, 16 Mayıs 1950.
Zafer, 15-16 Mayıs 1950.

İnternet Sitesi

www.ysk.gov.tr Erişim Tarihi: 15.01.2018.